

új módjait életre hívták, vagy amelyek a régiék elhalásához vezettek.

A fordítók egy-két régies szakkifejezés kivételével (például 37. oldalon „ferde csatarend” helyett „rézsútos roham”) hűen és igen magas színvonalon tolmácsolták a szerzők mondanivalóját.

A Zrínyi Katonai Kiadó mind tartalmilag, mind nyomdatechnikailag értékes munkát juttatott el olvasóihoz. A szép kivitelű vázlatok lehetővé teszik az események, hadművészeti fejtegetések megértését. Nem tudom, a

kiadói vagy a szerkesztői munka rovására írjam-e közel húsz vázlat kihagyását, illetve a kihagyásra ítélték nem túl szerencsés kiválogatását. Indokolatlanul maradt ki a vázlatok közül például az 1940-es nyugat-európai hadjárat, a Nagy Honvédő Háború 1941 nyári-őszi hadműveletei, a moszkvai és a kurszki védelem, a berlini hadművelet.

A kiadvány az említett néhány fogyatékoság ellenére is értékes, és ezért nagy figyelemre tarthat számot.

Váradi György

LAGZI ISTVÁN

FRANCIA KATONAI MENEKÜLTEK MAGYARORSZÁGON (BALATONBOGLÁRON) A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN (1942—1945)

(Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv 6. Szerk.: Kanyar József.
Kaposvár, 1975. 167—192. o.)

A második világháború alatt a hadifoglyok és külföldi internáltak ügyével a HM 21. osztálya foglalkozott. Ennek iratai csaknem teljes egészében megmaradtak. Ezt a becses forrásanyagot használta fel Lagzi István a Magyarországra menekült, s itt internált lengyel katonai és polgári személyek történetének megírásához. Közben, mintegy „melléktermékként”, sikerült feltárnia a fasisztáktól ide menekült francia, angol, holland, belga, badoglioista olasz hadifoglyok sorsát is.

A tanulmányban felvetett kérdések országos érdeklődésre is számot tarthatnak. (A címben említett „Balatonboglár” szó inkább csak a publikálás körülményeinek indoklásául szolgál.)

Lagzi István a nyugati hadifoglyok számban és politikai súlyban legjelentősebb rétegével, a franciákkal foglalkozik. Létszámuk 1942 derekától 1944. március 1-ig 941 főre növekedett. A katonák Komáromban, Selypen, majd végül Balatonbogláron táborban nyertek elhelyezést.

Ezek a franciák, mint hadifoglyok, vagy munkára hurcolt polgári személyek, a Harmadik Birodalom keleti területein, elsősorban Ausztriában dolgoztak. Az elviselhetetlen körülmények miatt jöttek aztán Nyugat-Magyarországra, vagy Szlovákián át az ország belsőbb területeire.

Azt remélték, hogy Magyarországon jobb helyzetbe jutnak, megmenthetik életüket, vagy talán lehetővé válik, hogy eljussanak a szövetséges hatalmak csapataihoz, s az antifasiszta harcban való bekapcsolódásukra is kedvezőbb lehetőségük nyílik.

A tanulmány érdeme, hogy a franciák sorsát a magyar uralkodó osztályok külpolitikai törekvéseivel szoros egységben vizsgálja. Az itt élő nyugati hadifoglyokon keresztül a kormány fenn akart tartani bizonyos szálatokat a szövetségesek felé. A velük szemben alkalmazott magatartás részét képezte a „hintapolitikának”, s elsődlegesen az volt a célja, hogy az ország — úgymond — „érdemeket” szerezzen a

béketárgyalások idejére. A szerző több esetben utal a liberális magyar magatartást bíráló német külpolitika lépéseire is.

Magyarország és Franciaország a második világháború alatt nem volt egymással hadiállapotban. Ebből a tényből vezethető le minden későbbi lépés. Az ide szökött franciák nálunk megszűntek hadifoglyok lenni, s csupán mint internált személyeket kezelték őket. Ezek jogállása pedig összehasonlíthatatlanul kedvezőbb volt.

Bonyolítja viszont a helyzetet, hogy az ország ugyanakkor a náci pórázán volt. A 21. osztály így látta a helyzetet: „Mi nem semleges, hanem a németekkel szövetséges, a franciákkal szemben pedig »nem hadviselő« állam vagyunk, a szövetségesi viszonyra... a legmesszebbmenően figyelemmel kell lennünk.” A katonai vezetés ezért úgy lavírozott, hogy a németek száját is befogja, de a franciák életét se tegeve elveselhetetlenné.

Az ide menekült franciák jogilag internált személyek voltak, akik „ellenőrzés és felügyelet alatt tartatnak, de nem őriztetnek” — állapította meg a HM. Tábornszerű elhelyezésben kaptak ugyan szállást, de a községekben belül szabadon mozoghattak, s — engedéllyel — az ország bármely részébe elutazhattak. Szabadon vállalhatnak munkát, s ezért a magyarokkal azonos bért kaptak.

A HM nagyvonalúan gondoskodott ellátásukról. Egy törzstiszt pl. napi 7, egy tiszt pedig napi 5 pengőt kapott. Ezt az összeget — kezdetben — még a francia követség is kiegészítette napi 4 pengővel. Ebből már gondtalanul meg lehetett élni.

A franciák jó anyagi helyzetben voltak, megértés, segítőkészség vette körül őket, humanus bánásmódban volt részük. Diplomataik messzemenően és sikerrel szólhattak bele sorsuk ala-

kulásába. A volt foglyok szinte kivétel nélkül elragadtatással írtak és beszéltek magyarországi helyzetükről. Kulturális rendezvényeik voltak, megtartották nemzeti ünnepeiket, levelezhettek, rádiót hallgathattak.

A szerző hosszasan foglalkozik az internált katonák munkába állásával. Egyaránt dolgoztak az iparban, a mezőgazdaságban. Sokan mint fordítók tevékenykedtek, mások tehetősebb családoknál nyelvtanárként működtek. A konfliktusok zöme abból eredt, hogy szabad munkavállalókként nem voltak hajlandók elfogadni méltatlan munkafeltételeket.

A német megszállás után a helyzetük lényegesen rosszabbodott. A Gestapo valósággal vadászott rájuk. Csak a lakosság segítségével és gondos biztonsági intézkedésekkel sikerült elkerülni a nagyobb méretű letartóztatásokat.

A tanulmány több helyen utal a magyar népre, a munkások, parasztok, de gyakran még a hivatalos személyek franciák iránti rokonszenvére, sokoldalú támogatására is. Ez gyakran emberbaráti okból fakadt, de sűrűn felfedezhető benne a politikai állásfoglalás is. „A menekültek megsegítése tudatos, bátor állásfoglalást jelentett a fasizmus eszméjével, gyakorlatával és kiszolgálóival szemben” — írja találón Lagzi István.

Új adatokat olvashatunk a francia internáltak antifasiszta és partizán-tevékenységéről is. Már ismert volt, hogy kapcsolatban álltak a jugoszlávokkal, azt azonban nem tudtuk, hogy Erdélyben fegyveres csoportokat is szerveztek. Kár, hogy ezt csupán egyetlen jegyzetanyag erősíti meg. Nem történik viszont említés arról, hogy a Sztrecsnói szorosban (Szlovákia) oly hősiiesen küzdő francia hazafiak is zömmel Magyarországról kerültek a Szlovák Nemzeti Felkelés zászlaja alá.

Gazi József